

Приведено оптимальное соотношение между естественными и антропогенными ландшафтами, которое сопоставлено и проанализировано с соответствующими данными структуры землепользования Главного пасма Подольских Товтр, где установлено, что на фоне значительной антропогенной нагрузки их соотношение является допустимым, но не оптимальным.

Подольские Товтры, естественные ландшафты, антропогенные ландшафты, ландшафтно-экологическая оптимизация территории.

An optimum betweenness by natural and anthropogenic landscapes, which is confronted and analysed with the proper information of structure of land-tenure of the Main lea of Podil'skikh Tovtr, where set that on a background the considerable anthropogenic loading, their correlation, is possible, but not optimum, is resulted.

Podol'ski Tovtri, natural landscapes, anthropogenic landscapes, landscape ecological optimization of territory.

УДК 581.9: 586.2

ФЛОРИСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДЕЯКИХ УРОЧИЩ БЕРЕЖАНСЬКОГО ОПІЛЛЯ

***Г.І. Оліяр,
Природний заповідник "Медобори"
Г.П. Проців,
Екологічний клуб "Край"***

Розглянуто особливості флори урочищ Бережанського Опілля, які є важливими для збереження раритетного фітогенотону.

Флора, рідкісні види, Червона книга України, Бережанське Опілля.

За фізико-географічним районуванням Бережанське Опілля належить до Миколаївсько-Бережанського району Розтоцько-Опільської горбогірної області Західно-Українського краю [2] та охоплює західну частину Бережанського та Підгаєцького районів Тернопільської області. Регіон характеризується значною розчленованістю поверхні.

Основними типами рослинності є широколистяні ліси. Незначні площі займають залишки природної лучно - степової рослинності, що ще збереглася в регіоні, яка нині становить особливу природоохоронну цінність.

Метою роботи було вивчення особливостей флори урочищ Бережанського Опілля шляхом проведення флористичних досліджень.

Матеріал і методика досліджень. Нами у 2008-2010 рр.. проведено дослідження флористичних особливостей урочищ «Долини», «Жолоби», «Малинівка», Під «Конем» та степових і лучно-степових ділянок в околицях с. Рогачин, Лапшин, Базниківка, Волощина, Раковець, Лиса, Завалів, Носів.

Результати досліджень. Урочище Долини площею близько 50 га знаходиться в околицях с. Рогачин Бережанського району. Це лучно-

степовий схил південної експозиції із ділянками посадок сосни та молодого листяного лісу. Невеликі площі займають угруповання чагарників, які, в основному, формують глоди за участю шипшин.

На території урочища зростає низка рідкісних видів вищих судинних рослин, з яких щонайменше 13 внесено до Червоної книги України [4]. *Anemone laxa* Juz., один із найрідкісніших видів області, стан популяції якого під загрозою через втрату відповідних біотопів, зростає тут нечисельно, також зрідка на узліссях трапляється *Lathyrus laevigatus* (Waldst. et Kit.) Fritsch. На лучно – степових ділянках масово зростає *Hippocrepis comosa* L., дещо рідше – *Adonis vernalis* L., *Chamaecytisus albus* (Nacq.) Rothm., завсім рідко - *Pulsatilla grandis* Wend. Виявлено одне місцезростання *Festuca heterophylla* Lam. – на межі лісу та лучно-степової ділянки. Ценопопуляція має площу всього декілька квадратних метрів та нараховує менше десятка кущин, як правило, вегетативних. У лісі, що межує із лучно-степовою ділянкою, досить чисельними є *Cephalanthera damasonium* (Mill.) Druce, *Lilium martagon* L., *Platanthera bifolia* (L.) Rich., *Neottia nidus-avis* (L.) Rich., одинично трапляється *Cephalanthera rubra* (L.) Rich. Цікавою є знахідка *Anacamptis morio* (L.) на одному із лучно-степових схилів, де зростає декілька екземплярів виду.

На досліджуваній території більше двадцяти регіонально-рідкісних видів (внесені до Списку рідкісних та таких, що перебувають під загрозою зникнення у Тернопільській області). Це – *Astrantia major* L., *Daphne mezereum* L., *Centaurea stricta* Waldst. et Kit., *Actaea spicata* L., *Filipendula vulgaris* Moench, *Anthyllis schiwereckii* (DC.) Blocki, *Dentaria bulbifera* L., *Melitis sarmatica* Klok., *Convallaria majalis* L., *Trifolium montanum* L., *Trollius europaeus* L., *Pyrethrum corymbosum* (L.) Scop., *Potentilla alba* L., *Iris hungarica* Waldst. et Kit., *Galium exoletum* Klok., *Scorzonera purpurea* L., *Laserpitium latifolium* L., *Gentiana cruciata* L., *Gentianella amarella* (L.) Boern., *Aruncus vulgaris* Rafin, *Pyrola minor* L., *Ferulago sylvatica* (Bess.) Reichenb., *Thymus marschallianus* Willd. Більшість з них зростають досить чисельно, останні три – одиничними екземплярами. Масовими є ендемічні види *Salvia dumetorum* Andr. та *Symphytum besserii* Zaverucha. Цікавою є знахідка *Pleurospermum austriacum*(L.) Hoffm. – рідкісного виду, який необхідно взяти під охорону в області.

Урочище «Жолоби» – площею 60 га знаходиться в околицях х. Колонія Лапшинської сільської ради. Тут перемишуються лучно-степові ділянки із штучними посадками сосни і глоду та збереглися цікаві лучно-степові угруповання за участю низки видів, внесених до Червоної книги України й Списку рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення у Тернопільській області. Значну площу урочища займають угруповання *Carex humilis* Leys., які внесені до Зеленої книги України [1].

З видів, занесених до Червоної книги України [4], досить чисельно зростає *Adonis vernalis* L., щільність якого іноді сягає до 5 рослин на 1 м². По всій площі урочища зростає масово *Orchis militaris* L., густота якого іноді – до 20 рослин на 1 м². Популяція різновікова, із значною часткою рослин прегенеративного стану. У лісі, що примикає до лучно-степової ділянки, одинично трапляється *Platanthera bifolia* L. З регіонально-рідкісних видів чи-

сельними є: *Centaurea stricta* Waldst. et Kit., *Anthyllis schiwereckii* (DC.) Blocki, *Gentiana cruciata* L., *Gentianella amarella* (L.) Boern., *Carex humilis* Leys. Масовими є ендемічні види *Salvia dumetorum* та *Symphytum besserii*.

Дуже цікавою є лучно-стєпова ділянка біля хутора Малинівка із зростанням *Chamaecytisus albus* (Hacq.) Rothm. та унікальною, прилегла до неї, ділянка букового лісу, де зростає *Orchis purpurea* Huds., щільність якого іноді сягає 4–5 екз. на 1 м², а також досить чисельно – *Neottia nidus-avis* (L.) Rich., *Cypripedium calceolus* L., дещо рідше – *Cephalanthera damasonium* (Mill.) Druce, *Cephalanthera rubra* (L.) Rich., *Listera ovata* (L.) R.Br.

Урочище «Під конем» знаходиться на північному заході від села Носів Підгаєцького району. Це лучно-стєповий схил північної експозиції, частково зарослий чагарниками, на якому зростає 7 видів рослин, занесених до Червоної книги України [4]. Особливо чисельно в нижній частині схилу росте *Gymnadenia conopsea* (L.) R. Br., іноді щільність його сягала 10 рослин на 1 м². Загалом вид зростає смугою шириною 5–7 м довжиною 60–70 м, а поодинокі трапляються по всьому схилу. Декілька куртин невеликого діаметра (до 10 м²) біля заростей чагарників утворює *Anemone laxa* Juz. із проективним вкриттям виду до 5%. *Adonis vernalis* L. поодинокі зустрічається у верхній частині схилу. Зростає також декілька куртин *Carlina cirsioides* Klok. Поодинокі трапляються *Gladiolus imbricatus* L. та *Lilium martagon* L. З рідкісних для регіону видів чисельно зростають *Centaurea stricta* Waldst. et Kit., *Filipendula vulgaris* Moench, *Galium exoletum* Klok., *Laserpitium latifolium* L., *Pyrethrum corymbosum* (L.) Scop., *Trifolium pannonicum* Jacq., *Trollius europaeus* L., дещо рідше – *Anthyllis schiwereckii* (DC.) Blocki, *Genista tinctoria* L., *Gentiana cruciata* L., *Hypericum elegans* Steph. ex Willd., *Potentilla alba* L., *Salvia dumetorum* Andrz., *Sanquisorba officinalis* L., *Scorzonera purpurea* L., *Serratula heterophylla* (L.) Desf., *Thymus marschallianus* Willd., зовсім рідко – *Aruncus vulgaris* Rafin, *Ferulago sylvatica* (Bess.) Reichenb., *Phyteuma orbiculare* L., *Symphytum besserii* Zaverucha. В урочищі масово *Veratum lobelianum* Bernh., щільність якої сягає 3–4 рослини різновікових станів на 1 м²

В околицях с. Базниківки Бережанського району в урочищі "Хвалкова дача" на значній площі добре збереглися лучно-стєпові ценози із низкою рідкісних видів рослин, серед яких досить чисельні, занесені до Червоної книги України [4] *Adonis vernalis* L., *Hippocrepis comosa* L., рідше - *Senecio besseranus* Minder та регіонально-рідкісні – *Anthyllis schiwereckii* (DC.) Blocki, *Filipendula vulgaris* Moench. Угруповання *Carex humilis* Leys., які внесені до Зеленої книги України [1], займають значну площу урочища.

Особливу цінність становлять лучно-стєпові ділянки, до яких примикає широколистяний ліс, в окол. с. Раковець Бережанського району, де зростає низка видів, занесених до Червоної книги України [4]: *Pulsatilla latifolia* Rupr., *Pulsatilla grandis* Wend., *Euphorbia volhynica* Bess. ex Szaf., Kulcz. et Pawł., *Dictamnus albus* L., *Orchis militaris* L., *Anemone laxa* Juz., *Daphne sneorum* L., *Senecio besseranus* Minder. У лісі масово ростуть *Neottia nidus-avis* (L.) Rich., *Listera ovata* (L.) R. Br., *Lilium martagon* L., *Cephalanthera damasonium* (Mill.) Druce (до 10 шт. на 1 м²). З регіонально-рідкісних видів чисельно зростають: *Centaurea stricta* Waldst. et Kit. *Trifolium montanum* L. *Astrantia major* L., *Laserpitium latifolium* L., *Pyrethrum corymbosum* (L.) Scop.,

Symphytum besseri Zaverucha, дещо рідше трапляються *Phyteuma orbiculare* L., *Clematis recta* L., *Anchusa barrelieri* (All.) Vitm., *Melitis sarmatica* Klok., *Daphne mezereum* L., одинично - *Veratum lobelianum* Bernh., *Cimicifuga europaea* Schipcz.

В околицях с. Завалів Підгаєцького району на виположеному схилі вздовж дороги добре збереглися угруповання *Carex humilis* Leys. та *Sesleria heufleriana* Schur, внесені до Зеленої книги України [1], які займають більшу частину урочища. Для *Sesleria heufleriana* Schur це одне із найпівнічніших відомих місцезростань. Окрім того тут зростає низка різного рівня охорони видів: *Pulsatilla grandis* Wend., *Pyrethrum corymbosum* (L.) Scop, *Galium exoletum* Klok., *Ranunculus zapalowiczii* Pacz., *Rosa gallica* L., *Teucrium montanum* L., *Filipendula vulgaris* Moench, *Clematis recta* L., *Centaurea stricta* Waldst. et Kit., *Sedum sexangulare* L.

Висновки

Зважаючи на велику кількість рідкісних видів рослин, які зростають досить чисельно, багато з них не охоплені охороною на території області. Прекрасний стан збереження екосистем урочищ, а також, враховуючи, що всі ділянки є складовими регіональної екологічної мережі Тернопільської області [2], їх необхідно взяти під охорону шляхом заповідання.

Список літератури

1. Зелена книга України / [за ред. Я.П. Дідуха]. – К. : Альтерпрес, 2009. – 448 с.
2. Удосконалена схема фізико-географічного районування України / [Маринич О. М., Пархоменко Г.О., Петренко О. М., Шищенко П. Г.] // Укр. геогр. журн. – 2003. №1. – С. 16–20.
3. Царик П. Л. Регіональна екомережа: географічні аспекти формування і розвитку (на матеріалах Тернопільської області) / Царик П. Л. – Тернопіль : Вид-во ТНПУ, 2005. – 172 с.
4. Червона книга України. Рослинний світ / [за ред. Я.П. Дідуха]. – К. : Глобалконсалтинг, 2009. – 900 с.

Рассмотрено особенности флоры урочищ Бережанского Ополья, которые являются важными для сохранения редкого фитогенофонда.

Флора, редкие виды, Красная книга Украины, Бережанское Ополье.

The features of the flora tracts Berezhany Opillya that are important to preserve rare species of flora

Flora, rare species, Red Data Book of Ukraine, Berezhany Opillya.